

Вплив колабораціонізму на зміцнення військової окупації : аналіз наслідків

Волков Михайло Сергійович¹

Опубліковано
09.07.2024

Секція
Право

УДК
343.3

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12698987>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Колабораціонізм як явище виник ще під час Другої світової війни, проте значного поширення набув із моменту повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України в лютому 2022 року. Незаконна окупація української території в результаті російської агресії має такий закономірний наслідок – суттєва частина українського населення перебуває під фактичним окупаційним контролем. Така ситуація потребує не лише юридичного, а й психологічного, історичного та соціологічного дослідження. Метою даної статті є аналіз наслідків колабораціонізму з позицій сучасної юридичної доктрини. Для здійснення дослідження за обраною тематикою було використано систему загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема таких, як метод аналізу, метод синтезу, формально-логічний, логічно-структурний та історичний методи. У роботі було максимально повно висвітлено систему доктринальних тлумачень терміна «колабораціонізм» та описано види колабораціонізму. Окрема частина публікації присвячена судовій практиці притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111¹ Кримінального кодексу України (у роботі висвітлено зміст відповідних вироків суду). Окреслено систему передумов появи колабораціонізму. У роботі наведено статистичні дані, згідно з якими на територіях, що були окупованими російським агресором після 24 лютого 2022 року, близько 250 осіб стало колаборантами. Такий підхід дозволив дійти висновків, що негативні наслідки колабораціонізму мають місце у воєнній, економічній, культурній або духовній, побутовій, адміністративній та політичній сферах. Колабораціонізм як негативне суспільне явище був одним із ключових, вирішальних чинників не лише для порушення територіальної цілісності та національної безпеки України, а й для закріплення окупаційного режиму ворожих збройних сил російської федерації, формування окупаційних органів державної влади тощо. Подальших наукових досліджень потребує тематика розробки превентивних заходів, покликаних забезпечити уникнення розвитку колабораціонізму на окупованих територіях України.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, вид, чинник, передумова, вирок суду, окупаційний режим.

¹ старший викладач кафедри спеціальної фізичної та бойової підготовки, Національна академія Служби безпеки України, kati4kaz2018@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1302-7344>

The influence of collaborationism to strengthen the military occupation: analysis of consequences

Annotation Collaborationism, as a phenomenon, arose during the Second World War, but this socially negative phenomenon has gained significant popularity since the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine in February 2022. The illegal occupation of Ukrainian territory as a result of Russian aggression has its natural consequence, such as the fact that a significant part of the Ukrainian population is under de facto occupation control. Such a situation requires not only legal, but also psychological, historical and sociological research. The purpose of this article is to form a system of negative consequences of collaborationism from the standpoint of modern legal doctrine. A system of general scientific and special methods of scientific knowledge was used to conduct the research on the selected topic, in particular, such as the method of analysis, the method of synthesis, the formal-logical method, the logical-structural method, and the historical method. The work covered the system of doctrinal interpretations of the concept (term) collaborationism as fully as possible and described its types. A separate part of the publication is devoted to the judicial practice of bringing guilty persons to criminal liability for the commission of a criminal offense provided for by Article 111¹ of the Criminal Code of Ukraine (the content of the relevant court verdicts is highlighted in the work). The system of factors (prerequisites of collaborationism) is outlined. The work provides statistical data according to which about 250 people became collaborators in the territories occupied by the Russian aggressor after February 24, 2022. This approach made it possible to come to the conclusion that the negative consequences of collaborationism take place in the military, economic, cultural or spiritual, domestic, administrative or political spheres. By itself, collaborationism as a negative social phenomenon was one of the key, decisive factors not only for the violation of the territorial integrity and national security of Ukraine, but also led to the assertion of the occupation regime of the enemy armed forces of the Russian Federation, the formation of occupation authorities, etc. The topic of developing preventive measures designed to ensure the avoidance of the development of collaborationism in the occupied territories of Ukraine requires further scientific research.

Keywords: criminal offense, type, factor, prerequisite, court verdict, occupation regime.

Вступ

У сучасних реаліях питання колабораціонізму здебільшого є питанням державної політики. Йдеться не лише про притягнення до кримінальної відповідальності. Прикладом може стати гучна справа щодо затримання Віктора Медведчука, народного депутата, члена партії, яка є забороненою, та має назву «Опозиційна платформа – За життя». Загальновідомим є факт, що Віктор Медведчук є кумом путіна, тому дана справа мала суттєвий та гучний резонанс в українському громадському житті. На успіх такої «спецоперації» звернув увагу навіть чинний Президент України Володимир Зеленський, що свідчить про її загальнодержавне значення та рівень. Проте цікавим, з позицій нашого дослідження, є такий його аспект – як правильно інкримінувати діяння Віктора Медведчука – виключно як державну зраду чи ще вбачаються ознаки складу кримінального правопорушення «колабораційна діяльність»? Загалом, важливим є правильне розуміння не лише того, хто такі колаборанти як суб'єкти складу кримінального правопорушення «колабораційна діяльність», а й того, що мається на увазі під «колабораційною діяльністю», що очікує на колаборантів у воєнних умовах та на яке справедливе покарання вони заслуговують.

В. В. Кузнецов та М. В. Сийплові присвятили роботу кримінальній відповідальності за колабораційну діяльність в контексті нових викликів сьогодення [1]. Н. Антонюк

розглядала питання співвідношення складів кримінальних правопорушень, передбачених чинним Кримінальним кодексом України (далі – КК), «державна зрада» та «колабораційна діяльність», зокрема в аспекті питань їх кримінально-правової кваліфікації [2]. Цікавою є робота Кіщак Б. щодо особливостей доказування злочинів, які пов'язані з колабораційною діяльністю [3]. С. Албул досліджував колабораційну діяльність із позицій її доктринального розуміння та відповідальності [4]. І. Яковюк, М. Рубашенко та Н. Шульженко описали склад кримінального правопорушення «колабораційна діяльність», передбаченого статтею 111¹ КК України, в аспекті загального огляду та деяких законодавчих недоліків [5]. Є. О. Письменський та Р. О. Мовчан підготували публікацію щодо новел кримінального законодавства України про колабораційну діяльність, висвітливши дискусійні питання та зробивши спробу їх розв'язання [6]. С. О. Єгоров спеціалізується на деяких правових аспектах відповідальності за колабораційну діяльність [7]. О. І. Матюшенко присвятив роботу проблемним питанням позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111¹ КК України [8]. Т. С. Вайда описала феномен колабораційної діяльності в умовах війни крізь призму питання її документування та кримінальної відповідальності за протиправні дії/діяльність [9]. М. І. Голінка спеціалізується на проблемах законодавчого регулювання колабораційної діяльності та суміжних із нею явищ [10]. О. В. Зайцев описав колабораційну діяльність як різновид державної зради, використовуючи матеріали судової практики 2014-2022 років [11]. Ю. В. Василенко проаналізувала кримінально-правову характеристику складу кримінального правопорушення «колабораційна діяльність» [12]. М. Топоркова, С. Пономаренко та О. Онищенко визначили проблемні питання законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність [13]. М. Рубашенко розглянув співвідношення понять «колаборація», «колабораціонізм», «співпраця» та «колабораційна діяльність» з історичних та кримінально-правових вимірів термінологічного плюралізму [14]. І. Й. Краснодемська досліджувала окупацію Криму російською федерацією в контексті геополітичної парадигми на початку ХХІ століття [15]. Таким чином, незважаючи на наявність значної кількості досліджень колабораційної діяльності протягом останнього часу, питання вивчення негативних наслідків колабораціонізму як суспільно-політичного, правового феномену потребує додаткової наукової уваги.

Метою даної статті є аналіз наслідків колабораціонізму з позицій сучасної юридичної доктрини.

Відповідно до мети було сформульовано такі завдання:

- уточнити зміст поняття «колабораціонізм» з огляду на досягнення сучасної наукової думки;
- схарактеризувати види колабораціонізму;
- з'ясувати передумови появи колабораціонізму;
- розглянути дискусію щодо доцільності доповнення КК України статтею, якою буде передбачена кримінальна відповідальність за колабораціонізм;
- висвітлити судову практику з тематики дослідження (зокрема, вирoki судів, якими винних осіб було притягнуто до кримінальної відповідальності за колабораціонізм).

Матеріали та методи

Для здійснення дослідження за обраною тематикою було використано систему загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема таких, як метод

аналізу, метод синтезу, формально-логічний, логічно-структурний та історичний методи.

Метод аналізу був використаний під час розгляду доктринальних концепцій колабораціонізму. Метод синтезу дозволив об'єднати негативні наслідки колабораційної діяльності в єдину систему (комплекс). За допомогою формально-логічного методу було виокремлено та описано види колабораціонізму. Логічно-структурний метод застосовувався при висвітленні чинників та передумов колабораційної діяльності. Використання історичного методу мало значення для розуміння колабораціонізму як явища, що виникло під час Другої світової війни.

Результати

Термін «колабораціонізм» походить від французького слова «collaboration», що означає співпраця. Згідно з думкою Г. Резнікової та А. Ткачука, колабораціонізм варто розглядати як добровільну співпрацю (при цьому брати до уваги наявність вимушеної співпраці). Даний вид співпраці відбувається за участі населення, що проживає на окупованих територіях. Основою колабораціонізму є політична угода з окупаційною владою (окупантом), яку варто розуміти як своєрідну «кооперацію» з окупаційною владою в цивільних сферах (галузях), що також можна виразити через доктринальну конструкцію «спільного ведення війни» на стороні окупаційних сил [16].

Президент України Володимир Зеленський 3 березня 2022 року підписав «Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» № 2108-IX, яким КК України було доповнено статтею 111¹ «Колабораційна діяльність» [17]. Г. Резнікова та А. Ткачук акцентують на тому, що таким складом кримінального правопорушення, яким було доповнено текст КК України, передбачається відповідальність не тільки громадян України, а й бізнесових структур [16].

Загалом колабораціонізм є терміном сучасного лексикону політичного типу. У широкому сенсі колабораціонізм – це співпраця громадян держави або населення з ворожою владою на користь загарбницько налаштованого ворога задля шкоди як самій державі, так і її союзникам. Також у випадку колабораційної діяльності відбувається переслідування патріотів тієї країни, до громадянства якої належить колаборант.

Заслугує на увагу інтерпретація поняття «колабораціонізм» Я. Грицаком, який пропонує розуміти його крізь призму співпраці населення держав, які є завойованими окупаційним режимом. У даному аспекті варто згадати й про німецьку окупацію часів Другої світової війни, коли жорсткий німецький окупаційний режим призвів до небачених досі масштабів явища колабораціонізму. На той час для місцевого населення першочерговим не було питання «здійснювати колабораційну діяльність чи ні?», а існувало питання «яким чином можна вижити?». Колабораційна співпраця з ворожим режимом лише допомагала збільшити шанси на виживання. Саме панівна адміністрація, а не поневолені народи визначали ступінь колаборації. Згідно з думкою Я. Грицака, можна виокремити такі види колабораціонізму – ідеологічний, добровільний та вимушений. Науковець зазначає, що навіть ті євреї, які були приречені на знищення, були змушені створювати поліцію та юденрати, покликані виконувати німецькі розпорядження. При цьому дослідник зауважує, що колаборація як суспільний феномен не обов'язково в тих обставинах означала солідарність із практикою та ідеологією фашизму.

Розглядаючи колабораціонізм з ідеологічних підстав, Я. Грицак доходить висновку, згідно з яким у випадку з Україною даний вид колабораціонізму не є панівним. Науковець підтримує думку Джона Армстронга, відповідно до якої для українського колабораціонізму більш притаманними є етнічні мотиви. Цю позицію Я. Грицак

доповнює територіальним виміром. Учений підкреслює, що в Україні єдиною територією, де діяльність німецького окупаційного режиму дійсно була спрямована на заохочення колаборації, була Галичина. Проте і в цій частині території сучасної України колабораційна діяльність німців мала умовний характер, адже для українців, які проживали в західному регіоні нашої держави, ні СРСР, ні Польща не були «своєю країною». Колабораціонізм реалізовувався через утворення військових частин або залучення корінного населення до участі в органах окупаційної адміністрації.

І. Мукоський та О. Лисенко розуміють колабораціонізм більш обережно та виважено і зазначають, що якщо розуміти значення даного терміна буквально, то, безумовно, його варто розглядати як такий термін, який буде характеризувати всіх, хто тим чи іншим чином, опосередковано чи безпосередньо сприяв Третьому райху. Науковці зазначають, що навіть станом на сьогодні єдине розуміння змісту поняття «колабораціонізм» відсутнє, адже «колабораціонізм» – це явище багатогранне та неоднозначне не лише з юридичних, а й з політичних чи етичних підходів. Водночас І. Мукоський та О. Лисенко пропонують розуміти вищевикреслену проблематику чисто крізь призму змісту колабораціонізму. На думку дослідників, під час тлумачення терміна «колабораціонізм» необхідно розрізняти участь людей у чисто військових утвореннях та поліційних підрозділах України, які безпосередньо були задіяні при проведенні каральних акцій. Обидва науковці дотримуються позиції, яка покликана спростувати оцінки чорно-білого кольору, ідеологічну «гальванізацію» складних історичних процесів, навішування ярликів.

О. Романько переконаний, що колабораціонізм являє собою добровільну співпрацю з військово-політичним нацистським керівництвом не лише на окупованих Німеччиною територіях країн, а й власне на території Німеччини задля укріплення чи встановлення нового політично-адміністративного режиму. Науковець виокремлює такі види колабораціонізму, як адміністративний, політичний, військовий, культурний, економічний та побутовий. Військовий, адміністративний та політичний колабораціонізм були найпоширенішими та найактивнішими. Дослідник вважає, що радянський колабораціонізм був продовженням подій Громадянської війни, яка відбувалася на початку XX століття, а особливості розвитку передвоєнного СРСР із суспільно-політичних характеристик стали його передумовами.

Колабораціонізм відтворив соціально-психологічну та етичну реальність у суспільстві під час кризи, а також спонукав та регулював поведінку певної частини населення, яке й так перебувало в стані конформності, і сприяв організації різних форм співпраці та відносин з окупантами [17].

Основні види колабораціонізму представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

ВИДИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Вид колабораціонізму	Змістовне наповнення досліджуваного виду колабораціонізму
Воєнний колабораціонізм	Змістом воєнного колабораціонізму є сприяння державі-противнику зі зброєю в руках. Прикладом воєнного колабораціонізму є служба в поліційних структурах, у військових формуваннях, в органах контррозвідки та розвідки
Економічний колабораціонізм	Співпраця в різних сферах економіки

Культурний або духовний колабораціонізм	Співпраця з окупантом в культурно-духовній сфері. Така співпраця забезпечує не лише поширення серед населення почуттів вірнопідданського змісту, а й забезпечує покращення позитивно правильного психологічного настрою серед окупантів
Побутовий колабораціонізм	Забезпечення дружніх відносин між населенням та окупантами
Адміністративний чи політичний колабораціонізм	Стосується співпраці в окупаційних державно-владних органах

Джерело: створено автором за джерелом[16]

Дискусія щодо необхідності доповнити текст КК України окремими положеннями, в яких була б передбачена відповідальність за колабораційну діяльність, велася вже неодноразово та протягом тривалого часу. Внаслідок окупації частини Луганської та Донецької областей та окупації Кримського півострова, яка відбулася ще у 2014 році, фахівці з кримінального права почали порушувати питання необхідності криміналізації колабораційної діяльності та доповнення тексту КК України відповідними нормами.

Варто зауважити, що це питання виявилось надзвичайно суперечливим. Одні науковці були переконані в тому, що стаття, якою передбачена кримінальна відповідальність за державну зраду, є здатною охопити всі форми злочинної діяльності у вигляді колабораціонізму. Згідно з позицією інших учених, поняття «державна зрада» не може охопити всі суспільно-небезпечні прояви колабораціонізму – низка таких діянь перебуває за межею державної зради. Цікавою є ремарка Н. Антонюк, яка описує кримінальну відповідальність за колабораціонізм у законодавстві інших держав. Так, дослідниця, як приклад, наводить Кримінальний кодекс Литовської Республіки, зокрема статтю 120, де йдеться про дії, які можуть бути вчинені громадянином Литовської Республіки, якими такий громадянин може сприяти незаконній владі, що має намір утвердити окупацію чи анексію Литовської Республіки, придушити опір мешканців, допомогти незаконним владним структурам здійснити анексію чи окупацію [2].

Оцінюючи статтю 111¹ КК України, Н. Антонюк зазначає, що не варто робити узагальнені висновки щодо місця вчинення кримінального правопорушення «колабораційна діяльність», обмежуючи його виключно окупованими територіями. Як приклад дослідниця наводить частину 4 статті 111¹ КК України, де мова йде про передачу матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, які були створені на тимчасово окупованих територіях, та/або тим воєнізованим чи збройним формуванням, які перебувають у віданні держави-агресора. Стосується й ситуація, окреслена Н. Антонюк, випадків, коли суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого статтею 111¹ КК України, здійснює господарську діяльність, співпрацюючи з державою-агресором, органами влади, що створені незаконно на території, яка тимчасово перебуває в окупації, включаючи окупаційну адміністрацію держави-агресора. Такі дії можуть мати місце і на неокупованій території [2].

Даний аспект необхідно уточнити з позицій положень, висвітлених Г. В. Логвінським, який присвятив дослідження реалізації кримінального права в різних контекстах територіального визначення суверенних прав державних юрисдикцій [19].

Незаконна окупація української території в результаті російської агресії має закономірним наслідком перебування суттєвої частини українського населення під фактичним окупаційним контролем. Така ситуація потребує не лише юридичного, а й психологічного, історичного та соціологічного дослідження.

У межах нашої наукової розвідки варто звернути увагу на позицію Є. О. Письменського, який виокремлює основні передумови колабораціонізму. До зовнішніх чинників колабораціонізму вчений відносить тривалу та сплановану підготовку до окупації. Дослідник акцентує на тому, що вчинену проти України агресію не можна вважати випадковою або такою, яка є наслідком збігу обставин. Така агресія є повністю спланованою, причому треба зауважити, що під час її планування було використано низку нетрадиційних методів, які застосовуються при гібридній війні. Ця війна почалася ще у 2014 році – тоді була її латентна фаза. Російська Федерація ретельно підготувалася до здійснення акту агресії, який став частиною гібридної війни. Метою цієї дії було забезпечення в майбутньому лояльного ставлення населення України до загарбників, що можна розцінювати як відкрите або завуальоване схиляння. Також варто взяти до уваги, що в сучасній площині велась проти України й підливна політика. Прикладом її можуть слугувати енергетичний шантаж, газові війни, розвиток та збереження російської мови, акт культивування в засобах масової інформації та культурному житті російських сенсів, активне залучення до співпраці з окупантом.

Важливою є й позиція минулого, яка була покликана вкорінити советські (радянські) міфи про Другу світову війну, адже саме такі міфи дають змогу жити концепцію советської (радянської) ідентичності громадян України. Така концепція створила чудове підґрунтя не лише для розвитку, а й виникнення колабораціоністських настроїв, супроводжуваних гаслом «об'єднання своїх зі своїми».

Необхідно наголосити, що релігійний аспект був одним із ключових у намірах російської федерації. Завдяки цьому аспекту були створені умови, які дозволили реалізувати злочинну мету держави-агресора. Це призвело до подальшої окупації частин території України та поширення на цих територіях колабораційних ідей. Науковцями було доведено, що діяльність православної церкви московського патріархату в Україні тривалий час становила загрози національній безпеці нашої держави на рівні внутрішньої політики України. Саме на церкву було покладено виконання функцій політичного агента російського режиму, що виявилось в поширенні та вкоріненні в Україні ідеології «руського міра». Така негативна ідеологія сприяла здійсненню розколу суспільства в Україні за світоглядно-ідеологічною підставою, що мало суттєвий вплив на розвиток колабораційної діяльності.

До внутрішніх чинників колабораційної діяльності, на думку Є. О. Письменського, належать особливості суспільно-політичного розвитку довоєнної України, що зумовили наявність постійних проблем у сфері державотворення та пов'язані з підливом обороноздатності України (постійні економічні та соціально-політичні кризи, поширений популізм тощо) [20].

Не в останню чергу саме слабкість української держави стала на заваді більш ефективній відсічі агресії. Тут варто врахувати низький обороноздатний рівень України та відсутність належного військового забезпечення. До 2014 року ставлення України до питань власної оборони та безпеки було другорядним, адже можливість, щоб Україна стала в найближчій перспективі об'єктом агресії, виключалася. Тривалий час Україні були притаманні низька якість життя та відсутність наявного соціального добробуту певних прошарків населення. Нагадаємо, що станом на 2014 рік економічні та військові спроможності України й росії не можна було навіть порівнювати. Така ситуація зумовила той факт, що частина населення України розглядала російську федерацію, як більш привабливу модель економічного розвитку, незважаючи на те, що вона наслідувала примарні советські (радянські) практики. Чинні судові процеси над громадянами України, в діяннях яких вбачається ознака вчинення складу кримінального правопорушення «Колабораційна діяльність», є яскравим прикладом вагомості цього фактору, яким мотивується відповідна поведінка. Цікавими в даному аспекті є положення одного з судових рішень (зокрема, вироку), в якому суд наступним чином

описав мотивацію особи, яка була засудженою за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною 5 статті 111¹ КК України. Позиція суду полягала в наступному: необхідно враховувати ймовірну неможливість особи реалізувати себе на посадах керівного рівня в системі органів державної влади України, проте дана особа відчувала власну меншовартість, професійну неповноцінність, в особі був мотив створити під патронатом російської федерації передумови для кар'єрного зростання задля самоствердження в такий спосіб. В іншому випадку судом було вказано, що особа, винна в колабораційній діяльності, передбаченої як склад кримінального правопорушення за частиною 7 статті 111¹ КК України, має корисливий мотив, що спрямований на одержання від російських окупаційних сил грошового забезпечення на постійній основі. На підтвердження такої теорії Є. О. Письменський наводить статистичні дані, які були надані міністром внутрішніх справ України: на територіях, що були окупованими російським агресором після 24 лютого 2022 року, близько 250 осіб стало колаборантами. Такі особи були поліцейськими, яким не вдалося досягнути в житті на той час жодних професійних чи кар'єрних висот [20].

Крім того, Є. О. Письменський виокремлює серед чинників виникнення (зумовлення) колабораційної діяльності на окупованих територіях історичні та ідеологічні чинники у формі пострадянського спадку та прихильності до ідеології «руського міра». У цьому аспекті ключову роль відігравала багаторічна політика советського режиму в Україні, суть якої проявлялася у формуванні людей так званої інтернаціональної спільності (інша назва такої інтернаціональної спільності - *Номо sovieticus*). Для розглядуваної інтернаціональної спільності був притаманний не лише штучний характер, а й внутрішньосовєтські міграційні та депортаційні процеси. Важливо акцентувати на впливі інтернаціональної спільності на уповільнення формування громадянського суспільства та політичної української нації. При цьому одночасно відбувався розвиток світоглядного та культурно-цивілізаційного протистояння. Така ситуація мала наслідком перебування істотної частини населення України, після здобуття нею незалежності, в тісних інформаційних та соціальних зв'язках не лише з росією як державою, а й із громадянами росії. Прикладом може слугувати така судова справа, в якій спонукання особи до колабораційної поведінки визначалося крізь призму того, що особа діяла з мотивів непогодження з політичним представництвом державної української влади, коли підтримувались ідеї спрямованості в проросійському напрямку. Такі ідеї виключали подальший розвиток України. Підставою даних ідей слугували геополітичні інтереси російської федерації, якими було передбачено перебування України в галузі її впливу [20].

На рис. 1 схематично зображено систему чинників виникнення колабораціонізму за Є. О. Письменським.

Рис. 1. Система чинників виникнення колабораціонізму

Джерело: створено автором за джерелом [20]

Згідно з думкою В. Легкодуха, пропаганда рф проти України здебільшого поділяється на три основні напрями: 1) проти цивільного населення; 2) проти військовослужбовців; 3) формування негативного образу України за кордоном [21].

Повертаючись до тематики дослідження негативних наслідків впливу колабораціонізму на зміцнення військової окупації, важливо зазначити, що негативні наслідки колабораціонізму проявляються у військовій, економічній, культурній, духовній, побутовій, адміністративній та політичній сферах. Колабораціонізм як негативне суспільне явище став одним із ключових факторів, що спричинив не лише порушення територіальної цілісності та національної безпеки України, але й підтримав окупаційний режим ворожих збройних сил російської федерації, створивши окупаційні органи державної влади та інші структури.

Висновки

На нашу думку, негативні наслідки колабораціонізму мають місце у військовій, економічній, культурній, духовній, побутовій, адміністративній та політичній сферах. Колабораціонізм як негативне суспільне явище був одним із ключових, вирішальних чинників не лише для порушення територіальної цілісності та національної безпеки України, а й для закріплення окупаційного режиму ворожих збройних сил російської федерації, формування окупаційних органів державної влади тощо.

Під поняттям «колабораціонізм» пропонується розуміти співпрацю громадян держави або населення з ворожою владою на користь загарбницько налаштованого ворога задля шкоди як самій державі, так і її союзникам. Загалом, колабораціонізм, за своєю суттю, має «коріння» у складі кримінального правопорушення «державна зрада», проте, порівняно з державною зрадою, він вважається менш суспільно небезпечним.

У роботі комплексно відображено доктринальні положення щодо розуміння колабораціонізму як негативного не лише правового (юридичного), а й суспільно-соціального явища, схарактеризовано види колабораціонізму, описано дискусію щодо доцільності доповнення КК України статтею, якою буде передбачена кримінальна відповідальність за колабораціонізм, розглянуто судову практику з тематики дослідження (зокрема, вироки судів, якими винних осіб було притягнуто до кримінальної відповідальності за колабораціонізм).

Основними передумовами виникнення колабораціонізму визначено тривалу та сплановану підготовку до окупації, позицію минулого, яка була покликана вкорінити советські (радянські) міфи про Другу світову війну, релігійний аспект, особливості суспільно-політичного розвитку довоєнної України.

Подальших наукових досліджень потребує тематика розробки превентивних заходів, покликаних забезпечити уникнення розвитку колабораціонізму на окупованих територіях України.

Список використаних джерел

1. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2022. Вип. 70 (1). С. 374–381. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/40900> (дата звернення: 30.04.2024).
2. Антонюк Н. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально правової кваліфікації. *Слово національної школи суддів України*. 2021. № 4 (37). С. 56–68. DOI: 10.37566/2707-6849-2021-4(37)-5
3. Кіщак Б. І. Особливості доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. № 37. С. 56–61. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7934032> (дата звернення: 30.04.2024).
4. Албул С. В. Колабораційна діяльність: питання визначення та відповідальності. 2022. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1bc33210-c2c1-4fe8-9c66-b94b5406d234/content> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Яковюк І., Рубашенко М., Шульженко Н. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК): загальний огляд та деякі законодавчі недоліки. *Деокупація. Юридичний фронт: матеріали Міжнар. експерт. круглого столу* (м. Київ, 18 березня 2022 р.). Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 130–134. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/19743> (дата звернення: 30.04.2024).
6. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356–360. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79> (дата звернення: 30.04.2024).
7. Єгоров С. О. Деякі правові аспекти відповідальності за колабораційну діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d694075e-65c0-4d9f-b234-8d8e0a29da69/content> (дата звернення: 30.04.2024).
8. Матюшенко О. І. Проблемні питання позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за колабораційну діяльність. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (17). С. 110–119. URL: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.17.259424> дата звернення: 30.04.2024).
9. Вайда Т. С. Колабораційна діяльність в умовах війни: поняття, документування та кримінальна відповідальність за протиправні дії/діяльність. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/1d689c5e-f088-4d4e-8417-9df4a9e6b9d6> (дата звернення: 30.04.2024).
10. Голінка М. І. Стаття 111-1 КК України (колабораційна діяльність) та суміжні їй явища: проблеми законодавчого регулювання. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2023. № 36. С. 251–258. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7807937> (дата звернення: 30.04.2024).

11. Зайцев О. В. Колабораційна діяльність як різновид державної зради (за матеріалами судової практики 2014–2022 років). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право*. 2023. Т. 2. Вип. 78. С. 174–179. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/286121/280148> (дата звернення: 30.04.2024).
12. Василенко Ю. В. Колабораційна діяльність: кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення. *Часопис Київського інституту інтелектуальної власності та права*. 2022. № 1. С. 3–8. URL: <https://doi.org/10.32782/chasopyskiivp/2022-1-1> (дата звернення: 30.04.2024).
13. Топоркова М., Пономаренко С., Онищенко О. Проблемні питання законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність (стаття 111-1 КК України). *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 7 (9). С. 13–17. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7\(9\)-270-277](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-7(9)-270-277) (дата звернення: 30.04.2024).
14. Рубашенко М. «Колаборація», «колабораціонізм», «співпраця», «колабораційна діяльність»: історичний та кримінально-правовий виміри термінологічного плюралізму. *Проблеми законності*. 2023. № 162. С. 131–156. URL: <https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=1211853> (дата звернення: 30.04.2024).
15. Краснодемська І. Й. Окупація Криму Російською Федерацією в контексті геополітичної парадигми початку XXI ст. *Соціально-політичні процеси в Україні та світі у контексті глобалізаційних перетворень*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 23 квітня 2021 року). Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. С. 81–90. URL: <https://www.ndiu.org.ua/naukova-diialnist/naukovi-publikatsii/tezy-dopovidei-na-mizhnarodnykh-ta-vseukrainskykh-naukovo-praktychnykh-zakhodakh-shcho-vidbulysia-v-ukraini-odynyts/2021> (дата звернення: 30.04.2024).
16. Резнікова Г., Ткачук А. Колаборантам зась: яка відповідальність передбачена за зраду України. 2022. URL: https://arzinger.ua/press-center/news/kolaborantam_zas_yaka_vidpovidalnist_perebachena_za_zradu_ukraini/ (дата звернення: 30.04.2024).
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
18. Гончаренко О. Проблеми інституційного визначення терміна колабораціонізму, його видів та ознак у сучасній вітчизняній історіографії. *Військово-історичний меридіан*. 2019. Вип. 1(23). URL: https://www.vim.gov.ua/pages/_journal_files/23.05.2019/pdf/VIM_23_2019-5-24.pdf (дата звернення: 30.04.2024).
19. Logvinski G. V. Limited criminal jurisdiction in international practice. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/23865fd-a331-4379-bffa-c4cdd642d81c/content> (дата звернення: 30.06.2024).
20. Письменський Є. О. Кримінально-правова норма про пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України): сумнівна законодавча новела. *Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій* : матеріали наук.-практ. кругл. столу (м. Харків, 6 жовт. 2023 р.). Одеса : Олді+, 2023. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19796/3/Collaboration_tes-n.pdf (дата звернення: 30.04.2024).
21. Легкодух В. В. Взаємодія Збройних Сил України та громадянського суспільства у питанні протидії російській пропаганді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Ужгород. 2023. № 2(49). С. 7–65. URL: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(49\).2023.290425](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(49).2023.290425) (дата звернення: 30.04.2024).